

REPORTÁŽ

NE SKÁKEJ Z TOHO OKNA

BĚHEM PANDEMIE VZROSTLA KYBERŠIKANA O SEDMDESÁT PROCENT

Šíkana a kyberšíkana jdou mnohdy ruku v ruce. Začíná to často prvním a vzhledem k všudypřítomným IT technologiím přechází mnohdy automaticky do druhého.

TOMÁŠ TENTOKRÁT ve skutečnosti nezemřel. Koneckonců ten, kdo skočil z okna, protože už nedokázal snášet kyberšikana, se ani nejmenuje Tomáš. I okno bylo fiktivní stejně jako pád na chodník. Postava s kšiltovkou na hlavě, jež předváděla, že právě spáchala sebevraždu, už dávno není školou povinná, není to chlapec, ale mladý muž. Skupina herců z Fóra pro prožitkové vzdělávání právě dohrála své krátké představení *Jsi nula*. Hrálí o tom, jak nenápadně

může kyberšíkana vypadat a začít nat a kam až někdy vede.

ŘETĚZOVÁ REAKCE

Zprvu to mohou být zdánlivě drobnosti. Situace, které většina z nás zažila nebo jich byla svědkem nejen jako dítě. Černý humor a kanadské žertíky však získávají v době všudypřítomných fotoaparátů v mobilech a nonstop připomenutí k síti nový rozměr. Tajné pořízené fotky a videa někoho v trapné situaci, vtípky na cizí účet... Už

děti v mateřských školách vědí, jak natočit na telefon video.

Jak neškodné je vystřelit si z někoho a/nebo zveřejnit o něm na sociálních sítích zdánlivě nevinnou lež. Jeden ústrk navazuje na druhý, opakovaný výmysl je brán jako pravda, slovní ponižování přechází ve fyzické, upravené fotky jsou využívány ve falešných internetových profílech. Tajné pořízené nahrávky stačí jedním kliknutím vypustit do virtuálního světa, který má ale čím dál častěji reálnější do-

pady, a hlavně se stává vlivnějším než starosvětská skutečnost.

Lavinu sdílení spuštěnou na internetu totiž nelze jen tak zastavit. To není jako sundat potupnou fotku z nástěnky. Najednou není auditoriem ponižování pár desítek spolužáků, ale doslova milióny lidí. To, co by možná mohlo ještě před lety skončit rvačkou mezi dětmi nebo hádkou mezi jejich rodiči, se dnes rozjede v řetězovou reakci. To si málokdy uvědomí dospělí, natožpak děti. Právě ony jsou přítom →

Tomáš tentokrát nezemřel, okno bylo fiktivní. Skupina herců z Fóra pro prožitkové vzdělávání právě dohrála představení o tom, kam až kyberšíkana někdy vede.

Rodiče mnohdy netuší, čím si jejich dítě prochází. Odborníci doporučují, aby dospělí nerezignovali na dohled nad aktivitami svých potomků na mobilu a počítači.

Tomáš zaklapne počítač plný nadávek, posměšků a pomluv na svou adresu – už nějakou dobu je OBĚTÍ KYBERŠIKANY. Otevře okno a skočí. Jeho máma, která právě do pokoje přichází, vidí jen mizet záda... Po jejím výkřiku je ve třídě hrobové ticho.

TEXT ADÉLA KNAPOVÁ FOTO ONDŘEJ SZOLLOS

REPORTÁŽ

v tomto kybersvětě momentálně nejzranitelnější skupinou.

Statistiky hovoří jasně: počet nezletilých obětí kyberšikany roste spolu s tím, jak samozřejmě jsou pro čím dál mladší děti informační technologie a sociální sítě. Podle výzkumu společnosti Light, která se zabývá on-line šikanou a takzvaným hejtváním (nenávistí), se během pandemie covid-19 zvýšila kyberšikana o sedmdesát procent. A vzhledem k tomu, že děti využívají k distanční výuce internet a počítač, týká se jich nárůst kyberšikany nejvíc. Tato forma šikany navíc s návratem (většinou jen dočasným) do škol podle výzkumu nekončí – alespoň podle dosavadních zkušeností.

Zákony, jež určují, od kolika let může mít třeba člověk účet na Facebooku, jsou mnohým dětem k smíchu. I tady, ve třídě školy v Hostivaři, kde právě jsme, někteří přiznávají, že by se to oficiálně nesmí, účty na sociálních sítích mají. Stačí přece jen falešně udat datum narození...

ZKUSIT SI TO

Je poslední měsíc roku 2020 a před pár dny se začali vracet žáci po tvrdém lockdownu do škol. Jitka Andříčková, zakladatelka Fóra a iniciátorka tohoto školního projektu prožitkového vzdělávání, se vydala spolu se skupinou pěti herců sem, do základní školy na okraji Prahy, kde měli jako desítky dalších škol zájem o představení na téma kyberšikana. Dnes budou hrát představení třikrát, tedy třem třídám. Nelze vystupovat před příliš velkým auditoriem nejednou – aby se mohly děti samy zapojit, je třeba, aby šlo o intimní prostředí. Toto prožitkové divadlo je primárně určeno žákům šestých a sedmých tříd.

Děti přicházejí spolu s učitelkou do místnosti, v níž jsou židle postaveny v půlkruhu. Sedí ani ne metr od herců, a hlavně – samy se už od prvních minut do představení zapojují; překvapivě většina z nich velmi aktivně, chvílemi až urputně. Jsou součástí příběhu. Zkoušejí být několik minut v kůži někoho jiného, někoho, kdo trpí, kdo potřebuje pomoc, kdo nereaguje správně... Ale co je vlastně správné? A je možné to poznat, když se vám to právě děje? Nemí to jasně jen divákovi zvenčí?

Děti na začátku puberty, z nichž mnohé dávaly při přechodu najve znučenost, jsou příběhem, jenž

I když herci nemají kostýmy a kulisy, hra a prožitky s ní spojené děti vtáhnou tak, že na konci někdy ani nechtějí odejít

je rozehráván před jejich očima, okamžitě pohlcný. U některých lze po pár minutách poznat, že se téma dotklo nějakého citlivého místa; jakoby uhybají pohledem, o to víc se ale zároveň vpíjejí do děje. Jednomu chlapci naskakují rudé skvrny na obličej i krku, v další třídě si zase jedna dívka v okamžiku, kdy parta agresorů Tomášovi v jídelně strčí obličej do jídla a při tom ho vyfotí, aby to následně zveřejnila na internetu, začne okusovat do krve nehty.

I když jde „jen“ o divadlo a herci jsou ve věku rodičů, hra natolik věrně odráží dětskou realitu a problémy, pastí, do nichž se mohou chytit a mnozí do nich už spadli..., že zapominají na učitelku i na odstup k dospělým.

STATISTIKY HOVOŘÍ JASNĚ: POČET NEZLETILÝCH OBĚTÍ KYBERŠIKANY ROSTE SPOLU S TÍM, JAK SAMOZŘEJMÉ JSOU PRO ČÍM DÁL MLADŠÍ DĚTI INFORMAČNÍ TECHNOLOGIE A SOCIÁLNÍ SÍTĚ.

Když herci představení skončí a Tomáš skočí z okna, hraje se znovu. Tentokrát ale přicházejí na řadu právě školáci. Snaží se každý po svém pomoci Tomášovi, zachránit mu život. Vstupují do jednotlivých etud znovu hraného představení a nahrazují dospělého herce. Hned první scénku, v níž matka sekýruje svého syna (ze kterého se v další scéně stává agresor, jenž spustí nejen na internetu a sociálních sítích ponižování a šikanu Tomáše), zkoušejí děti zahrát tak, aby konflikt mezi ním a mámou nebyl, aby se obrousily hrany. Snaží se pochopit, proč je máma doma tak podrážděná a vůči vlastnímu synovi se chová nespravedlivě, až zle. Takové situace znají, i jejich rodiče se někdy chovají podobně. Uvědomují si, že agresor je vlastně sám mimo školu svým způsobem šikanovaný... Nic není tak černobílé...

NAUČIT SE JEDNAT

Poté, co se proberou ze šoku z Tomášova skoku z okna, pár z nich přizná, že ví o někom, kdo se pokusil sáhnout si kvůli kyberšikaně na život. Mohli oni sami někomu pomoci, kdyby si jí/ho víc všimli? Kdyby se třeba jen zeptali, co se děje? Kdyby...? Dětské hlavy váhávají příkyvuji.

A tak teď zkoušejí oni sami něco zachránit aspoň Tomáše. Zdálo by se, že bude třeba děti do aktivity nutit, že se budou stydět, ale opak je pravdou. Dokonce se jich překřikuje několik naráz a téměř se rvou o to, kdo bude moct

vstoupit do děje a pokusí se změnit ten smutný příběh s ještě smutnějším koncem.

Nápadů, jak postupně se řetězíci a nabalující se negativní a stresové situace vedoucí k Tomášově sebevraždě řešit, mají mnoho. Jeden chlapec volí cestu čistě asertivní a klidnou. Překvapivě (vypadá na první pohled jako plachý a bojácný) dokáže nečekaně dlouho vzdorovat nátlaku agresora, a tak ho nakonec v jeho záměru vystřelil si z Tomáše znejisti.

Na druhou stranu do té doby spíš bojovně a hlasitě sebevědomě se projevující dívka je během své šance zvrátit směřování tragédie natolik poddajná a nejistá, že její plán zcela selže a není schopná chovat se tak, jak záměra a myslela si, že by bylo správné...

Když se děti ocitnou fyzicky uprostřed hry a mají svou myšlenku a řešení samy zahrát, mají zvládnout situaci, která jim z pozice pouhých diváků připadala jasná, zjišťují, že to ve skutečnosti není tak snadné. A tak to zkoušejí znovu a trochu jinak. Ostatní spolužáci z nich nespouštějí oči, přitom někteří dávají najevo tu hlasitěji, tu jen koulením očima, že oni by to udělali jinak... a pak dostanou šanci to zkusit.

Zkoušejí tak trochu na vlastní kůži, jaký dopad mohou mít zdánlivě nevinné situace a události. Zkoušejí, jak požádat o pomoc a nepřipadat si hloupě. Jak se nenechat odbyt unavenými nebo vystresovanými rodiči či učiteli. Jak od-

Při sledování hry se zdá být řešení situací tak, aby dopadly pro Tomáše lépe, snadně. Když však děti mají samy začít reálně jednat, zjišťují, že je to mnohem těžší a komplikovanější.

mítnout a ustát nátlak kamaráda... Ale také, jak se sami nestát agresory – ať již vědomě, nevědomky, či na nátlak party, do níž patří. Učí se aktivně jednat a rozhodovat.

PROŽITKEM PROTI KYBERŠIKANĚ

„Inspirací mi bylo Švédsko, kde se podobné prožitkové vzdělávání osvědčilo. Ročně hrajeme kolem stovky představení, ale poptávka je mnohem větší, než co zatím zvládneme,“ říká mi mezi představeními, zatímco ve třídě větráme, Jitka Andrlíková.

Prožitkové vzdělávání je svým způsobem Komenského škola hrou. Už mnoho let je dobře známo, že závisí na konkrétní vzdělávací technice, kolik si děti zapamatují. Deset procent získají ze čtení, 50 procent z toho, co současně slyší a vidí. Zato z toho, co samy udělají, si zapamatují 90 procent. I proto se ve Fóru věnují nejen dětem, ale vzdělávají prožitkem také učitele – i oni se potřebují zorientovat v neustále se měnícím paradigmatu společnosti stejně jako jejich žáci, pro které jsou důležitými autoritami.

„Zavřené školy kvůli covidu znamenají i pro nás, že nehrajeme.

Vyzkoušeli jsme představení online, a i když to šlo, není to ono. Prožitkové divadlo je postaveno na osobní zkušenosti, ne na pohledu a poslechu. Je třeba děti vtáhnout do děje přímo, fyzický kontakt a blízkost jsou nenahraditelné,“ pokračuje žena, již k založení Fóra vedly vlastní krizové situace. Nejen několik mrtvic, které přežila a z nichž se téměř dokonale zotavila.

„Já sama jsem kdysi naletěla a přišla o dost peněz. Tehdy jsem si uvědomila, že mi chybí finanční gramotnost. A že asi nejsem sama. Studovala jsem, co a jak, a došlo mi, že se s tím musí začít už na základní škole,“ přiznává Jitka Andrlíková, absolventka DAMU. Tak založila Fórum pro prožitkové vzdělávání.

Postupně ve spolupráci s psychology a metodiky začali vymýšlet prožitkové hry na různá témata – od finanční gramotnosti přes lidská práva po šikanu a kyberšikanu.

„Už jsme odehráli přes šest set představení, ale pokaždé jsem fascinovaná, jak nově a jinak dokážou děti reagovat. Každá třída je navíc jiná, je tam jiná energie a vztahy

mezi dětmi i učiteli. V poslední době je logicky ze strany škol největší poptávka právě po představení o kyberšikaně,“ pokračuje.

Pak dodá, že zatím zažili jen jednou, že by na sebevraždu Tomáše někdo zareagoval smíchem: „Když se to stalo, byli jsme v šoku. Ten kluk se vážně smál a prý, že slabé kusy si zaslouží takhle skončit... Pak jsme zjistili, že on sám to má doma víc než těžké.“

KRUTOPŘÍSNÝ

Když vyprší určený čas, dětem se nechce končit. Hlásí se o slovo, vykřikují své nápady a zkušenosti, postřehy, chtějí hrát dál. Protože to ale nejde, neboť za chvíli přijde další třída, šouravě se trousí pryč.

„To je teda krutopřísný,“ pokyvuje hlavou jeden z chlapců, kteří zjevně tvoří partu. „Jakože vymyslet si o někom, že je teplej, a zfalšovat mu profil?“ ptá se druhý. Právě to byl jeden z hlavních motivů dnešního představení o kyberšikaně. „A ještě to fakt zveřejnit, chápeš?“ dodává první. Ostatní přikývnu, upraví si na obličej ústenky a vyjdou na chodbu. Za nimi jde mlčky hubená dívka s brýlemi, která dlouho vypadala jako

ušlápnuté, křehké stvoření. Ovšem když se dostala do hry a měla zadržet, stala se z ní nečekaně ostrá bytost, jež hlasem s dikcí dospělé hysterické ženy místo chápavé pomoci spíš komandovala a vyčítala. Nakonec odcházejí dva chlapci s viditelně asijskými kořeny; mlčí i teď, stejně jako byli zticha po celou dobu. Aktivně se do hry nezapojili, ale zato patřili k nejpozornějším divákům, občas se ve vypjatých scénkách na sebe významně podívali.

Herci zatím jedí a pijí, domlouvají se, kdo bude při dalším představení takzvaný Joker – nehrající moderátor, jenž propojuje děti s herci a sleduje během hraní bedlivě reakce v auditoriu.

„Zásadní je, že herci ani Joker nikdy nehodnotí. To musí zůstat na dětech. My jim jen ukazujeme situace a dáváme možnost je prožít a změnit. Proto taky často necháme děti během představení zatelefonovat na Linku bezpečí, kde jsme předem domluveni. Aby si vyzkoušely, jak to probíhá ve skutečnosti, a nebalý se říct si o pomoc. Ať už pro sebe, nebo pro kamaráda,“ říká Jitka Andrlíková. Na chodbě za dveřmi je slyšet další třídu. X